

Justiția în interesul copilului – perspectivele și experiențele specialiștilor

Rezumat

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede drepturi care au o relevanță deosebită pentru drepturile copilului în cadrul procedurilor judiciare, cele mai importante dintre acestea fiind următoarele: demnitatea umană (articolul 1); interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (articolul 4); dreptul la libertate și la siguranță (articolul 6); respectarea vieții private și de familie (articolul 7); protecția datelor cu caracter personal (articolul 8); nediscriminarea (articolul 21); drepturile copilului (articolul 24) și dreptul la o cale de atac eficientă (articolul 47).

Tuturor statelor membre ale Uniunii Europene (UE) le revine obligația de a se asigura că interesele superioare ale copiilor sunt considerate prioritare în cadrul oricărei acțiuni care îi afectează. Această prioritate capătă o importanță deosebită atunci când copiii sunt implicați în proceduri judiciare civile și penale.

Astfel de proceduri se pot dovedi stresante pentru toate părțile implicate și în special pentru copii, care pot suferi traume dacă procedurile nu sunt adaptate lor, dacă spațiile unde se desfășoară procedurile sunt inadecvate, iar specialiștii implicați sunt insuficient pregătiți. Mii de copii sunt afectați. Statisticile arată că aproximativ 74 000 de copii au fost victime ale infracțiunilor, iar 495 000 au fost afectați de divorțul părinților doar în 11 state membre, în anul 2010.

Felul cum sunt tratați copiii în cadrul procedurilor judiciare constituie o problemă importantă de drepturile fundamentale ale omului, care a fost abordată de Organizația Națiunilor Unite (ONU) în [Convenția cu privire la drepturile copilului \(CDC\)](#), document ratificat de toate statele membre ale UE. În plus, UE își demonstrează atașamentul față de această

cauză prin promovarea *Orientărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului*, adoptate în anul 2010, și prin sprijinul acordat statelor membre în vederea îmbunătățirii protecției drepturilor copilului în cadrul sistemelor lor judiciare.

Orientările Consiliului Europei promovează drepturile copilului de a fi ascultat, de a fi informat, de a fi protejat și de a nu fi discriminat. Pentru a stabili în ce măsură sunt respectate și exercitate în practică aceste drepturi, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a colectat și a analizat datele prezentate în acest rezumat, în colaborare cu Comisia Europeană. Din constatările anchetei reiese că mai este un drum lung de parcurs pentru ca justiția să funcționeze în interesul copilului pe tot cuprinsul UE.

Practicile legate de participarea copiilor la procedurile judiciare civile și penale variază considerabil nu doar de la un stat membru la altul, ci și în interiorul aceluiași stat membru, ceea ce demonstrează necesitatea instituirii unor standarde și orientări clare și coerente și monitorizării sistematice a punerii lor în practică. Copiilor nu li se acordă suficient sprijin atunci când participă la proceduri civile sau penale; spațiile și sălile de judecată, în care copiii se pot simți intimidați, nu sunt întotdeauna adaptate nevoilor lor. Nu s-au generalizat încă unele măsuri concrete, cum ar fi prevenirea unei confruntări directe în instanță între copii, pe de o parte, și inculpați sau martori, pe de altă parte, sau informarea copilului cu privire la proceduri, dublată de măsuri care să asigure înțelegerea procedurilor de către copii. Totuși, cercetarea a evidențiat, de asemenea, o serie de practici promițătoare, o parte dintre acestea fiind conturate în rezumatul de față.

Transformarea sistemelor judiciare în sisteme judiciare în interesul copilului duce la îmbunătățirea protecției acordate copiilor, sporește gradul de participare semnificativă a acestora și îmbunătățește în același timp funcționarea justiției. Constatările acestui rezumat pot furniza statelor membre instrumente utile pentru identificarea obstacolelor, a lacunelor

sau a slăbiciunilor existente în cadrul procedurilor lor judiciare, în special pe parcursul proceselor de transpunere și punere în aplicare a directivelor UE relevante. O astfel de abordare în interesul copilului, în conformitate cu orientările Consiliului Europei, va transforma participarea copiilor la procedurile judiciare într-o experiență mai sigură pentru copii în UE.

Culegerea și sfera de cuprindere a datelor

În cuprinsul Agendei pentru drepturile copilului, UE a subliniat că lipsa de date fiabile și comparabile obstrucționează dezvoltarea și punerea în aplicare a unor politici bazate pe dovezi. În vederea soluționării problemei acestei lipse de date, Comisia Europeană și FRA au efectuat un bilanț al cercetărilor deja efectuate în acest domeniu. Procesul coordonat și sistematic de culegere a datelor a inclus indicatorii privind drepturile copilului elaborați de FRA în 2010 și detaliați în 2012 în materia dreptului familiei. Indicatorii sunt în conformitate cu modelul bazat pe drepturi elaborat de Înaltul Comisar al ONU pentru drepturile omului (OHCHR),* care este conceput să măsoare:

- angajamentele purtătorilor de obligații (indicatori structurali);
- eforturile depuse pentru a atinge aceste standarde (indicatori de proces);
- rezultatele (indicatori de rezultat).

Pentru a ajunge la o înțelegere cuprinzătoare a situației, FRA a efectuat o anchetă pe teren, pe bază de interviuri, în 10 state membre ale UE, selectate în așa fel încât să reflecte diversitatea sistemelor judiciare și diferitele practici referitoare la implicarea copiilor în justiție, și anume: Bulgaria, Croația, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Polonia, România, Spania și Regatul Unit.** Ancheta a cules experiențele, percepțiile și opiniile specialiștilor implicați în procedurile judiciare civile și penale, precum și experiențele copiilor care au fost implicați în astfel de proceduri în calitate de victime, martori sau părți la procedură.

Prima parte a activității desfășurate de FRA cu privire la copii și sistemul judiciar, prezentată în

acest rezumat, se referă la punctele de vedere ale specialiștilor. În această parte sunt analizate răspunsurile oferite de 570 de judecători, procurori, avocați, personal auxiliar din cadrul instanțelor, psihologi, asistenți sociali și ofițeri de poliție care intră zilnic în contact cu copiii care participă la procedurile judiciare. Această activitate a contribuit la completarea inițială a indicatorilor de proces și de rezultat cu date calitative pentru cele 10 state membre ale UE. Dovezile obținute în cea de-a doua parte a anchetei pe teren efectuate de FRA, pe bază de interviuri luate chiar copiilor, vor popula în continuare indicatorii de proces și de rezultat. Pe baza unei analize combinate a interviurilor date de specialiști și de copii, FRA va emite avize cu privire la justiția în interesul copilului.

În paralel, Comisia Europeană a cules date statistice din toate statele membre ale UE, acolo unde acestea au fost disponibile, cu privire la implicarea copiilor în procedurile judiciare. Datele acoperă legislația, reglementările și politicile adoptate începând cu 1 iunie 2012, care au repercusiuni asupra tratamentului aplicat copiilor în cadrul procedurilor judiciare, identificând punctele forte și eventualele lacune. Această activitate a contribuit la completarea indicatorilor structurali.

* OHCHR (2012), *Indicatorii ai respectării drepturilor omului*, A guide to measurement and implementation.

** În Franța, ancheta pe teren a fost efectuată în regiunile Île-de-France, Provence-Alpes-Côte d'Azur, Franche-Comté, Rhône-Alpes, Poitou-Charentes, Nord-Pas de Calais, Bretania și La Réunion; în Germania, ancheta a fost efectuată în regiunile Berlin-Brandenburg, Hessen, Bavaria, Saxonia Inferioară, Renania Palatinat, Renania de Nord-Westfalia, Niedersachsen, Hamburg, Saarland, Brandenburg, Thüringen și Mecklenburg-Vorpommern; în Spania, în regiunile Andaluzia, Catalonia și Madrid, iar în Regatul Unit ancheta s-a desfășurat în Anglia, Țara Galilor și Scoția.

Principalele constatări și consilierea bazată pe dovezi

Dreptul de a fi ascultat

Dreptul de a fi ascultat și de a exprima opinii personale este esențial pentru o participare efectivă în cadrul procedurilor judiciare. Este un drept garantat copiilor de către UE, Consiliul European și ONU.

Cu toate acestea, nu este suficient să se obțină opiniile copilului. O participare semnificativă presupune ca autoritățile relevante să creeze un mediu sigur și prietenos și să facă uz de metode adecvate de interogare pentru a putea stabili nevoile specifice ale copilului și a ține seama de acestea.

„Pe parcursul carierei mele am observat o serie de schimbări majore: [...] înainte, audierea copilului era considerată o simplă formalitate procedurală, pe când acum lucrurile nu mai stau așa.” (Spania, grefieră)

Unii respondenți sunt de părere că audierea copilului nu este întotdeauna semnificativă și necesară și sugerează reducerea numărului de audieri atunci când acest lucru este posibil. Alții promovează cu tărie dreptul copilului de a fi ascultat și de a exprima opinii personale, recomandând totuși să se țină întotdeauna seama de etapa de dezvoltare în care se află copilul, de abilitățile sale lingvistice și de starea sa de sănătate.

„Ce vor tinerii, de fapt, este să fie siguri că persoana care ia decizia cunoaște opinia lor în momentul luării deciziei. Mulți tineri nu vor să ia această decizie ei înșiși; ei înțeleg foarte bine că nu ei sunt cei care ar trebui să hotărască, nu vor să resimtă această presiune, însă vor totuși să aibă sentimentul că persoana care ia decizia cunoaște și opinia lor în acest proces.” (Regatul Unit, asistent social)

Constatările anchetei pe teren efectuate de FRA demonstrează faptul că copiii sunt audiați mai frecvent în cadrul procedurilor penale decât al celor civile, datorită necesității de a se administra probe în cauzele penale. Copiii nu au întotdeauna obligația de a participa la procedurile civile, cum ar fi cauzele ce țin de dreptul familiei care implică aspecte precum divorțul și încredințarea. În cadrul procedurilor penale există mai multe garanții procedurale decât în cel al procedurilor civile, în special atunci când copilul este mai degrabă victimă decât martor. De asemenea, în cadrul procedurilor civile autoritățile acordă anumite drepturi procedurale mai des copiilor care au calitatea de reclamant decât celor care au calitatea de martori sau de părți. Înregistrările

video și sălile de audiere adaptate copilului sunt disponibile și utilizate mai frecvent în cadrul procedurilor penale decât al celor civile.

Toate persoanele intervievate au subliniat importanța activității profesionale coordonate de către toți specialiștii implicați, astfel încât să se reducă și să se diminueze orice efecte negative pe care le-ar putea resimți copiii. În ansamblu, dacă copiii sunt audiați de personal calificat și există orientări cu privire la modalitatea de audiere a copiilor, se apreciază că specialiștii au o conduită mai corespunzătoare. Copiii se simt mai în siguranță atunci când sunt mai puține audieri, când sunt prezente mai puține persoane și când sunt audiați de un singur specialist calificat. De asemenea, își pot exercita mai bine drepturile și pot oferi declarații mai corecte și mai puțin susceptibile de a fi fost influențate.

„[...] copilul vine la poliție împreună cu părinții și declară «Am spus asta poliției», gândindu-se că poliția este acea instituție a statului unde nu trebuie să minți. Copilul se prezintă apoi pentru anchetă, afirmă «Am spus asta în instanță», adică la judecătoria locală, și acum, a treia oară, îl solicităm să se prezinte aici și îi cerem să repete ce a spus. Groaznic.” (Croatia, psihologă)

Din probele colectate de FRA în cele 10 state membre studiate reiese faptul că statele membre nu respectă întotdeauna dreptul copilului de a fi audiat pe parcursul procedurilor judiciare. Atât în cadrul procedurilor civile, cât și în cadrul procedurilor penale, audierile sunt considerate traumatizante pentru copii. Totuși, ambele tipuri de proceduri au înregistrat progrese pe calea transformării sistemului judiciar într-unul în interesul copilului. Acest lucru s-a reușit asigurându-se o participare sporită a asistenților sociali pe tot parcursul procedurilor judiciare, în special în cadrul audierilor din cauzele civile. Adoptarea unor măsuri speciale de protecție a copiilor împotriva revictimizării a avut, de asemenea, o contribuție.

Următoarele considerente generale pentru acțiune pot ajuta ca dreptul copiilor de a fi ascultați să aibă loc într-un mod cât mai adaptat lor posibil, asigurându-se că aceștia se simt confortabil și în siguranță și că au posibilitatea de a-și exprima opiniile în mod liber și semnificativ.

Înființarea unor instanțe speciale pentru copii

- Nu toate statele membre dispun de instanțe specializate în cauze civile și penale. Cu toate acestea, este mai probabil ca în interiorul acestui tip de structuri să existe spații adaptate copilului, instrumente de protecție și personal calificat în lucrul cu copiii. Statele membre ale UE ar trebui să înființeze astfel de structuri specializate, în cazul în care nu le dețin încă; și, de asemenea o rețea de practicieni în domeniul dreptului, cu cunoștințe de drepturile copilului și justiție în interesul copilului.

Definirea maturității copilului

- Maturitatea copilului este esențială pentru a se putea stabili în ce măsură ar trebui să participe la proceduri judiciare. Statele membre ale UE ar trebui să introducă o definiție juridică clară a noțiunii de maturitate.
- În prezent, în lipsa unor astfel de criterii clare, judecătorii pot aprecia discreționar maturitatea copilului. Statele membre ale UE ar trebui să adopte o metodă mai obiectivă de evaluare a maturității copiilor, ținând seama de vârsta și de capacitatea de înțelegere a acestora.

Instituirea unor garanții procedurale pentru a asigura participarea copilului

- Specialiștii sunt de părere că garanțiile procedurale folosite în cadrul procedurilor penale, cum ar fi adaptarea mediului de audiere la nevoile specifice ale copiilor, reduc stresul suferit de copii și riscul de victimizare secundară. Atât în cazul

procedurilor civile, cât și al celor penale, statele membre ale UE ar trebui să efectueze înregistrări video ale audierilor, inclusiv ale audierilor prealabile procesului, pentru a evita repetițiile inutile și a garanta admisibilitatea audierilor ca probe. În cazul procedurilor penale, statele membre ale UE ar trebui să introducă măsuri de evitare a contactului dintre copil și inculpat sau oricare alte părți pe care copilul le poate percepe ca fiind amenințătoare. În cazul procedurilor civile, statele membre ale UE ar trebui să aibă mai des în vedere medierea ca soluție alternativă la proces.

- În opt dintre cele 10 state membre studiate există dispoziții de drept penal referitoare la dreptul copilului de a fi audiat în calitate de victimă, iar în 6 state membre există dispoziții referitoare la dreptul său de a fi audiat în calitate de martor. În dreptul civil, audierea copilului poate fi obligatorie, opțională sau complet nereglementată, în funcție de tipul de caz. Ar trebui ca statele membre și UE, după caz, să adopte o abordare mai cuprinzătoare, astfel încât garanțiile procedurale să acopere toate cazurile în care copiii sunt implicați în proceduri judiciare, în paralel efectuându-se o evaluare a maturității copilului.
- Statele membre ale UE ar trebui să asigure audierea copiilor numai de către personal calificat și să crească numărul specialiștilor calificați prezenți la audieri. Pentru aceasta este necesar să se asigure formarea de specialiști în domeniul tehnicilor de audiere adaptate copilului. De asemenea, ar trebui ca autoritățile să se asigure că o persoană de încredere, independentă față de părinții copilului, îi oferă acestuia sprijin în toate etapele procedurii judiciare, în special în ceea ce privește informarea și pregătirea pentru audieri. Ar trebui, de asemenea, ca planificarea politicilor

Practică promițătoare

Introducerea tutorilor în tandem

În Regatul Unit (Anglia și Țara Galilor), pentru fiecare copil care este parte la o cauză civilă se numește un tutore din cadrul Serviciului de sprijin și consiliere de pe lângă instanțele de dreptul familiei și al copilului, care participă la procedură în numele copilului. Tutorele îl reprezintă pe copil în instanță și are datoria să transmită dorințele și sentimentele acestuia. De asemenea, tutorelui îi revine obligația de a-i explica copilului procedura judiciară și de a-l informa cu privire la evoluția cauzei și la rezultatul acesteia. Tutorii numesc, de asemenea, avocații care vor asigura reprezentarea juridică a copilului în cadrul așa-numitului „model de reprezentare în tandem”. În cazul în care opinia tutorelui privind interesul superior al copilului intră în conflict cu opinia copilului, acesta poate fi reprezentat separat și de un al doilea avocat.

În Finlanda, în cazul în care părinții nu pot fi tutorii copilului pe parcursul procedurii judiciare din cauza unui conflict de interese, se numește un tutore pentru a reprezenta interesele superioare ale copilului în instanță. În unele municipalități din Finlanda (de exemplu în regiunea Kouvola-Kotka), pot fi numiți împreună în calitate de tutori *ad litem* un asistent social și un avocat, un sistem de cooperare cunoscut și sub numele de „modelul în tandem”.

UE să se concentreze pe formarea specialiștilor și pe armonizarea programelor de învățământ.

Furnizarea de asistență judiciară gratuită, inclusiv accesul simplu și gratuit al copiilor la reprezentare juridică

- În cauzele penale, unele state membre oferă asistență judiciară gratuită numai celor care sunt eligibili din punct de vedere financiar. În cauzele civile, respondenții din toate țările raportează o lipsă de reprezentare juridică a copiilor. Statele membre ale UE ar trebui să furnizeze asistență judiciară tuturor copiilor în mod necondiționat. Aceasta ar trebui să includă accesul gratuit la reprezentare juridică pe toată durata procedurilor și înlăturarea obstacolelor birocratice, cum ar fi procedurile îndelungate sau testarea mijloacelor economice.

- Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că tuturor copiilor și părinților/tutorilor lor le sunt puse la dispoziție orientări clare cu privire la accesarea asistenței judiciare și că sunt disponibili avocați specializați în drepturile copilului pentru a-i reprezenta pe copii atât în cadrul procedurilor civile, cât și penale.

Reducerea duratei procedurilor

- În numai șapte dintre cele 10 state membre ale UE analizate există dispoziții legale specifice pentru prevenirea întârzierilor nejustificate în cauzele penale care implică copii și numai trei state membre au instituit o procedură accelerată de soluționare a cauzelor civile care implică copii, și, chiar și atunci, numai în anumite condiții. Statele membre ale UE ar trebui să adopte măsuri de protecție eficiente cu scopul de a evita întârzierile nejustificate.

Practică promițătoare

Elaborarea unor orientări cu privire la interogarea copiilor

Ministerul Justiției din Regatul Unit (Anglia și Țara Galilor) a elaborat o serie de orientări cu privire la interogarea copiilor victime și a copiilor martori, într-un raport din anul 2011. Orientările respective, intitulate *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures (Modalități de obținere a celor mai bune probe în cadrul procedurilor penale: orientări privind interogarea victimelor și a martorilor și îndrumări privind aplicarea măsurilor speciale)* (ABE),* îi vizează pe toți cei implicați în anchetele respective, inclusiv poliția, pe asistenții sociali care se ocupă de adulți și de copii, precum și pe membrii profesiei juridice. Interogatoriile de acest fel luate copiilor pot fi înregistrate pe suport video și folosite ulterior, în locul mărturiei originale a copilului.

De asemenea, în ediția din 2011 a publicației sale, guvernul scoțian a stabilit o serie de orientări privind cele mai bune practici de interogare, intitulate *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland (Orientări privind interogarea comună a martorilor copii în cadrul anchetelor din Scoția)*.** Potrivit acestor orientări, interogatoriile trebuie să fie înregistrate pe suport video și susținute în comun de către agenții de poliție special instruiți și de asistenții sociali. Asistenții sociali instruiți să susțină interogatoriile comune de investigație lucrează în parteneriat, în același loc cu agenții de poliție, pentru a ușura obținerea de răspunsuri rapide la cereri de interogatoriu. Deși interogatoriile sunt înregistrate pe suport video, în practica obișnuită copilul depune mărturie verbală și în instanță.

În Finlanda, atât poliția, cât și psihologii se ghidează după o serie de orientări cu privire la audierea și informarea copiilor. Orientările au fost redactate de Centrul Național de Cercetare și Dezvoltare pentru Sănătatea și Bunăstarea Copiilor (*Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes/ Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes*).*** Finlanda a elaborat, de asemenea, un set special de orientări privind interogarea copiilor care au fost victime ale abuzurilor sexuale și/sau ale agresiunilor fizice.

* *Modalități de obținere a celor mai bune probe în cadrul procedurilor penale: orientări privind interogarea victimelor și a martorilor și îndrumări privind aplicarea măsurilor speciale:* www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/vulnerable-witnesses/achieving-best-evidence-criminal-proceedings.pdf.

** *Orientări privind interogarea comună a martorilor copii în Scoția:* www.scotland.gov.uk/Publications/2011/12/16102728/0.

*** *Stakes 2003: Orientări privind investigarea cazurilor de abuz sexual și de agresiune fizică împotriva copiilor, Opas lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä, nu au fost publicate.*

- Statele membre ar trebui să adopte norme clare pentru reducerea numărului total de interogări și audieri la care este supus copilul în cauzele civile și penale. Statele membre ale UE ar trebui să consolideze cooperarea între specialiștii aparținând diverselor domenii de activitate implicate, în vederea reducerii numărului de audieri.

Norme și orientări destinate specialiștilor cu privire la modalitatea de audiere a copiilor

- Din constatările anchetei pe teren efectuate de FRA rezultă că practicile de audiere depind, în general, de competențele profesionale individuale și variază în funcție de instanță și regiune. Normele sau orientările standardizate și detaliate, cum sunt cele utilizate în Finlanda sau în Regatul Unit, contribuie la reducerea numărului de audieri și îmbunătățesc comunicarea cu copilul. Statele membre ale UE ar trebui să

se asigure că toți specialiștii implicați în toate procedurile judiciare primesc norme și orientări clare, adaptate copilului, privind modalitatea de audiere a acestuia. Acestea ar trebui însoțite de o standardizare a procedurilor și de coordonarea între diferiții actori în vederea armonizării audierilor. Practicile promițătoare pot servi ca puncte de referință. Schimbul de orientări și de practici promițătoare între statele membre ale UE și în interiorul aceluiași stat membru ar contribui la îmbunătățirea procedurilor.

Utilizarea unor structuri adecvate pentru audierea copiilor

- Chiar și când există săli adaptate copilului care pot fi utilizate în procedurile penale, acestea sunt rareori utilizate în cazul procedurilor civile. Statele membre ar trebui să se asigure că există săli de audiere adaptate copilului disponibile nu doar în toate cauzele penale, ci și că reprezintă o alternativă în cele civile, atunci când nu sunt

Practică promițătoare

Utilizarea instrumentelor de audiere adaptate copilului

Într-o serie de țări se utilizează materiale similare jucăriilor pentru a facilita comunicarea cu copiii în cursul audierilor. Sălile de audiere adaptate copilului din secțiile de poliție estoniene sunt dotate cu păpuși anatomice care pot fi îmbrăcate și dezbrăcate în cadrul anchetelor privind cazurile de abuz sexual, un instrument la care recurg și o serie de alte țări. În Finlanda, asistenții sociali utilizează adesea „cartonașele cu ursuleți de pluș” pentru a-i ajuta pe copii să-și exprime emoțiile. S-au creat și cartonașe adaptate pentru a fi utilizate de copii cu vârste mai mari.

Finlanda, Kuovola. Materiale utilizate pe parcursul audierii copilului, în funcție de vârsta și gradul de dezvoltare al acestuia.

Tallinn, Estonia. Păpuși utilizate pe parcursul audierii copilului.

disponibile alte structuri adaptate copilului. Aceste săli ar trebui să fie disponibile pe întreg teritoriul al unei țări, inclusiv în zonele rurale.

- Există, de asemenea, diferențe semnificative între statele membre în ceea ce privește utilizarea sălilor adaptate copilului, depinzând de factori ca accesul la spații dotate cu echipamente de înregistrare. Statele membre ar trebui să înlăture obstacolele de natură tehnică și logistică pentru a transforma utilizarea camerelor adaptate copilului într-o practică curentă.
- Sălile adaptate copilului sunt în general dotate cu jucării, echipamente de înregistrare video și ustensile pentru colectarea de probe. Totuși, specialiștii susțin că de cele mai multe ori dotările nu sunt adecvate grupei de vârstă. Statele membre ar trebui să se asigure că sălile de așteptare, de interogare și de audiere adaptate copilului sunt dotate pentru a corespunde nevoilor unor grupe de vârstă diferite.

Dreptul la informare

Dreptul copiilor implicați în procedurile judiciare de a fi informați este esențial pentru participarea lor efectivă la proceduri, ca și pentru bunăstarea lor. Informațiile concrete, comunicate în doze digerabile pe parcursul tuturor fazelor procedurii, îi pot feri pe copii de sentimentul de neliniște provocat de ceea ce constituie, de cele mai multe ori, prima lor confruntare cu un sistem judiciar potențial intimidant. Un copil bine informat capătă mai multă încredere în el însuși și în sistemul judiciar. Astfel, el se simte mai în siguranță și poate vorbi mai liber, ceea ce înseamnă că declarațiile sale sunt luate în considerare în mai mare măsură, iar el poate participa mai pe deplin la procedură.

„Eu cred că [pe copii] îi sperie, chiar îi înspăimântă faptul că vin aici, fără să știe ce li se întâmplă, de fapt, de ce sunt aduși... aceasta este percepția unui copil. De exemplu, o fetiță m-a întrebat odată: Ai de gând să-mi faci o injecție?” (România, judecătoare)

În cadrul procedurilor judiciare penale, dreptul la informare este consacrat în legislația tuturor statelor membre ale UE examinate, cu excepția Scoției și a Regatului Unit. Totuși, interviurile demonstrează că modalitățile de informare a copiilor diferă semnificativ de la un stat membru la altul, în ceea ce privește tipul de informații comunicate, momentul în care se comunică acestea sau de persoanele care le comunică. Dreptul la informare este mai puțin reglementat în procedurile judiciare civile, în cazul cărora practicienii în drept și științe sociale dispun de mai multă libertate de decizie în ceea ce privește informațiile care trebuie comunicate unui copil.

„[Informarea] are foarte mare importanță; dacă nu îi comunicăm copilului care sunt drepturile sale, acesta nu le va putea afla de nicăieri altundeva. [...] Cred că este în avantajul copilului să știe că poate să beneficieze de ceva; este un lucru care îl va face să își dorească să beneficieze de acel ceva.” (România, psihologă)

De obicei, părinții sunt aceia care primesc mai întâi informațiile referitoare la proceduri și aceștia joacă un rol major în comunicarea acestor informații copilului. De cele mai multe ori se așteaptă ca părinții să joace rolul de principal informator, explicând copiilor materialul, chiar dacă aceleași informații au fost transmise în mod direct și copiilor lor. Această practică a fost o temă contestată printre specialiștii intervievați, având în vedere că este posibil ca influența parentală să fie părtinitoare, în special în cazul procedurilor civile.

„Este foarte adevărat că nimic nu este planificat. Nu ne preocupăm foarte mult să aflăm ce informații sunt comunicate copilului.” (Franța, procuror)

În ceea ce privește tipul de informații care trebuie comunicate copilului, atât specialiștii în drept civil, cât și cei în drept penal au fost de acord că acesta trebuie informat cu privire la drepturile sale, la stadiul procedurii, la ce să se aștepte în timpul audierilor și la măsurile de protecție disponibile. Mai mulți specialiști au încercat să găsească justa măsură între nevoia de informare corectă a copiilor și dorința de a nu-i copleși cu informații. Informațiile concrete și inteligibile pot înlătura sentimentul de neliniște, în timp ce excesul de informații poate exacerba acest sentiment.

„Copilului trebuie să i se dea unele informații, dar comunicarea să se facă în anumite doze.” (Estonia, avocată)

Vârsta și nivelul de dezvoltare ale copilului îi influențează capacitatea de înțelegere a informațiilor cu privire la proceduri. Astfel, informațiile trebuie să fie adaptate conform vârstei, etapei de dezvoltare, biografiei și stării psihologice a copilului. Specialiștii au fost de acord că trebuie să li se comunice copiilor informații adecvate și că inclusiv copiii foarte mici sunt capabili să înțeleagă importanța pe care o are mărturia lor. Cu toate acestea, specialiștii au fost de părere că cei mai mici dintre copii trebuie să înțeleagă doar procesul în ansamblu și rolul pe care îl joacă ei în cadrul acestuia, nu și detaliile juridice de finețe.

Există o gamă largă de canale utilizate pentru comunicarea informațiilor, de la materiale online care oferă specialiștilor îndrumări în legătură cu informațiile pe care le pot furniza copiilor și modul în care pot face acest lucru, citații sau scrisori informative scrise pentru adulți, până la explicații verbale oferite copiilor cu privire la drepturile lor sau

broșuri informative special concepute pentru copii, de diferite vârste și cu diverse fundaluri lingvistice și specialiștii care oferă sprijin copilului ar trebui să primească, de asemenea, aceste materiale informative pregătite pentru copii, pentru a putea transmite informațiile într-un limbaj simplu și accesibil.

„Fiecare persoană nouă care vine are o altă abordare în ceea ce privește copiii o altă opinie și înțelegere a activităților care trebuie întreprinse [...], iar eficiența este scăzută. De exemplu, acum un an am avut un caz de un anumit tip [...], iar un coleg de-al meu (sau eu) a (am) lucrat cu copilul; dacă, după o perioadă de timp, un nou coleg primește o altă citație și se confruntă cu un nou caz care implică același copil, colegul se duce și prezintă informațiile într-un mod diferit. Acest lucru poate sau nu să îi provoace confuzie copilului.” (Bulgaria, asistentă socială)

Dreptul la informare se aplică nu numai atunci când copiii sunt deja implicați în proceduri judiciare, ci și înainte de începerea acestora, pentru a-i sensibiliza cu privire la dreptul lor de a fi ascultați în legătură cu aspectele care îi afectează. Franța are o abordare cuprinzătoare în acest sens.

Respondenții au afirmat că ar putea fi îmbunătățit gradul general de respectare a dreptului la informare al copilului, atât în cadrul procedurilor civile, cât și al celor penale. Copiii se simt mai în siguranță și vorbesc mai nestingheriți dacă documentele informative sunt adaptate nevoilor lor și țin seama de vârsta și nivelul lor de maturitate și dacă sunt disponibile servicii specifice de informare, cum ar fi vizitele prealabile procesului, ceea ce înseamnă și că declarațiile copiilor sunt luate în considerare în mai mare măsură.

Proceduri obligatorii privind informarea copiilor: modalități de informare, momentul informării, tipul de informații care trebuie comunicate și persoanele responsabile

- În opinia specialiștilor, cadrele legislative naționale au un grad prea mare de generalitate, atât în materia dreptului civil, cât și a celui penal. Nu există dispoziții cu privire la locul, momentul sau modalitatea de transmitere a informațiilor către copil, tipul de informații care trebuie comunicate sau persoanele care trebuie să informeze copiii. Prin urmare, informațiile comunicate diferă, astfel încât de foarte multe ori copiii sunt insuficient informați. Statele membre și UE, după caz, ar trebui să se asigure că dreptul la informare este garantat tuturor copiilor și pentru toate procedurile judiciare, prin dispoziții legale.
- Furnizarea de informații cu privire la hotărârile instanței pare a fi aspectul cel mai deficitar în toate statele membre analizate. După încheierea procesului, copilul ar trebui informat cu claritate în legătură cu drepturile și opțiunile pe care le are la dispoziție, inclusiv cu privire la dreptul de a ataca hotărârea instanței și de a beneficia de servicii ulterioare de îngrijire. Astfel de informații ar trebui să fie comunicate întotdeauna într-un limbaj adaptat copilului și într-un format care să țină cont de vârsta și de nivelul de maturitate al acestuia.
- Obligația de a furniza informații copiilor în cauzele civile este chiar mai puțin evidentă decât

Practică promițătoare

Facilitarea accesului copiilor la informații și sfaturi de natură juridică

În mai multe orașe din Franța au fost înființate o serie de puncte de contact unde copiii pot lua legătura cu avocați specializați, pentru a primi informații cu privire la drepturile lor, precum și consiliere și sprijin în probleme de drept civil sau penal. Sesiunile de la punctele de contact au loc cu titlu gratuit și sunt confidențiale, iar adesea se oferă fără programare. De asemenea, există linii telefonice de asistență și se organizează sesiuni de sensibilizare în școli.

Acest afiș face cunoscut un program de asistență juridică destinat copiilor (Avoc'enfants), în cadrul căruia copiii și adolescenții implicați în procese civile sau penale pot lua legătura cu un avocat specializat în drepturile copilului pentru a primi consiliere și informații cu privire la drepturile lor.

în cauzele penale. Până la vârsta capacității juridice depline, copiii sunt informați în principal prin intermediul părinților sau al reprezentanților lor legali. Statele membre ar trebui aibă în vedere creșterea rolului jucat de psihologi și de asistenții sociali în astfel de prevederi legale, precum și diversificarea tipurilor de informații care sunt oferite copilului.

Practică promițătoare

Informarea copiilor victime cu privire la rezultatul procedurii

În Germania, drepturile victimelor și ale martorilor au fost consolidate prin Legea privind protecția victimelor din 1986 și prin două legi de reformă privind drepturile victimelor. Acestea prevăd obligația de informare a victimelor cu privire la verdictul final și de garantare a accesului acestora la dosarul cauzei. În mod similar, în Finlanda s-a consacrat practica informării victimelor copii cu privire la rezultatul procedurilor. În cazul victimelor care au sub 15 ani, verdictul se comunică reprezentantului legal sau tutorei copilului. Ulterior, reprezentantului legal îi revine obligația de a informa copilul și familia acestuia. De asemenea, tutorele sau reprezentantul legal informează copilul cu privire la toate aspectele practice pe care le implică verdictul, cum ar fi plata daunelor. În cazul copiilor care au peste 15 ani, verdictul li se comunică personal.

Disponibilitatea serviciilor de sprijin în vederea informării adecvate a copiilor și a părinților acestora

- Serviciile de sprijin, în special cele adresate victimelor și martorilor, joacă un rol important pentru: furnizarea de informații copiilor și părinților acestora, pregătirea copiilor pentru audieri, însoțirea lor pe parcursul procedurilor, monitorizarea capacității lor de înțelegere și asigurarea protecției lor în general. Printre aceste servicii se numără vizitele prealabile procesului cu scopul de a familiariza copiii cu instanțele, efectuarea de vizite la domiciliu și acordarea de asistență înainte, pe parcursul și după încheierea procesului. Statele membre ale UE și UE, după caz, ar trebui să se asigure că există servicii de sprijin și că ele sunt la dispoziția tuturor copiilor care iau parte la proceduri judiciare.
- Deși majoritatea statelor membre oferă servicii de sprijin, îndeosebi specialiștii din domeniul asistenței sociale împărtășesc sentimentul că ar trebui să se facă mult mai mult în acest domeniu.

Statele membre în care nu există obligația unor proceduri de informare par să își concentreze programele de sprijin asupra cazurilor grave și a anumitor tipuri de infracțiuni, cum ar fi traficul de ființe umane sau abuzurile sexuale, precum și asupra victimelor, însă nu a martorilor. Mai mult, copiii și părinții acestora nu primesc de multe ori suficiente informații cu privire la serviciile de sprijin aflate la dispoziția lor, prin urmare neavând posibilitatea să beneficieze de acestea. Ar trebui să se facă pași pentru a asigura că informațiile referitoare la serviciile de sprijin și la modalitățile de accesare a acestora sunt comunicate copiilor și părinților sau tutorilor lor. Statele membre ar trebui, de asemenea, să recunoască rolul important pe care îl joacă părinții în comunicarea informațiilor și sprijinirea copiilor, și să susțină eforturile depuse în vederea sensibilizării și sprijinirii părinților în acest sens.

Practici promițătoare

Asigurarea prezenței unui intermediar la interogatorii și audieri

Introducerea intermediarilor constituie o măsură importantă în completarea măsurilor juridice de sprijin puse la dispoziția copiilor în Regatul Unit (Anglia și Țara Galilor). Intermediarii pot oferi asistență pentru programarea și derularea interogatoriului la poliție, pot transmite instanței un raport scris cu privire la capacitățile de comunicare ale copilului și pot oferi consiliere pe parcursul audierii, în cazul unui interogatoriu inadecvat. Cu toate acestea, costurile ridicate și disponibilitatea limitată a intermediarilor nu permit generalizarea acestei măsuri de sprijin. Deși se recurge din ce în ce mai mult la serviciile intermediarilor autorizați pentru a veni în sprijinul copiilor foarte mici sau al copiilor cu un anumit tip de dizabilitate, care îngreunează comunicarea, intermediarii nu sunt, în general, disponibili pentru adolescenții care nu prezintă alte vulnerabilități. Cu toate acestea, judecătorii declară că experiența colaborării cu intermediarii i-a încurajat să recurgă la suspendarea interogatoriilor inadecvate chiar în absența unui intermediar.

Pentru mai multe informații, a se vedea Legea privind justiția juvenilă și probele în cauzele penale, 1999, www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents

O singură persoană responsabilă pentru pregătirea, informarea și sprijinul copilului înaintea, pe parcursul și după încheierea procedurii judiciare

- Atât în dreptul civil, cât și în dreptul penal, cadrele legislative naționale au, de obicei, un grad mare de generalitate și nu precizează cine ar trebui să informeze copiii. Prin urmare, rolul de a comunica informațiile s-ar putea să le revină părinților, indiferent dacă aceștia sunt la rândul lor bine informați sau dacă sunt sau nu părți neutre. În alte cazuri, specialiștii își pot elabora propriile practici, adesea diferite. Statele membre și UE, după caz, ar trebui să se asigure că specialiștii beneficiază de norme și orientări clare cu privire la informarea copiilor, cu scopul de a se garanta o abordare consecventă, standardizată și adaptată copilului. Aceasta presupune, de asemenea, formarea corespunzătoare a tuturor specialiștilor cărora le revine sarcina de a informa copiii.
- Cercetările arată că informarea copiilor este slabă, cu excepția cazului în care a fost numit un singur specialist cu rolul de persoană de contact, însărcinată să îi informeze și să îi pregătească pe tot parcursul procedurilor. Prin urmare, statele membre ar trebui să aibă în vedere numirea unei astfel de persoane responsabile. Această persoană ar trebui să dețină o formare corespunzătoare, să fie disponibilă în toate etapele procedurii și să acționeze ca intermediar între copil, pe de o parte, și serviciile de sprijin și protecție a copilului, polițiști, judecători, procurori, avocați și părinți, pe de altă parte. Se consideră că asistenții sociali sunt potriviți pentru a îndeplini acest rol, deoarece ei pot acorda sprijin unui copil pe o perioadă mai îndelungată decât judecătorii sau alți membri ai profesiei juridice. Dacă nu este pusă la dispoziție o singură persoană de contact, statele membre ar trebui să se asigure că diferiții actori cărora le revine responsabilitatea de a informa copilul își coordonează eficient activitățile.

Disponibilitatea informațiilor adaptate copilului

- O serie de țări au elaborat materiale adaptate copilului, care explică procedura judiciară, drepturile copilului, rolul persoanelor implicate, citația trimisă copilului, notificările și ce urmează să se întâmple cu copilul în instanță. În alte țări, copiilor le sunt pur și simplu înmânate aceleași materiale care se utilizează și pentru informarea adulților; uneori, nici măcar acestea nu sunt

disponibile în mod sistematic. Statele membre ar trebui să instituie norme clare, standardizate cu privire la furnizarea de informații adaptate copiilor implicați în toate procedurile judiciare, pentru a se asigura că aceștia beneficiază de tratament egal. Statele membre ar trebui să utilizeze o largă varietate de canale și formate, cum ar fi broșurile și pliantele disponibile online sau în format fizic, inclusiv informații scrise și orale. Statele membre ar trebui să-și transmită reciproc materialele care au fost deja elaborate și să le utilizeze atât pe teritoriul național, cât și pe întregul teritoriu al UE.

Practică promițătoare

Furnizarea de broșuri informative adaptate copilului

The Scottish Children Reporter Administration (Administrația scoțiană de raportare în problemele copiilor) a elaborat o serie de broșuri destinate copiilor, referitoare la sistemul de audiere a copiilor și la rolul pe care îl joacă administrația în acest sistem. Broșurile sunt disponibile pentru diferite grupe de vârstă: 5-8 ani, 8-12 ani și de la 13 ani în sus.* Administrația transmite aceste broșuri copilului (sau, în cazul copiilor care au sub 12 ani, broșurile sunt trimise părinților), concomitent cu „Motivele sesizării”. Asistentul social discută cu copilul pe baza acestor materiale, explicându-i ce se va întâmpla pe parcursul audierii și oferind răspunsuri la orice întrebare. În funcție de vârsta și de aptitudinile copilului, asistentul social poate iniția o sesiune de terapie prin joc. Administrația scoțiană de raportare în problemele copiilor a efectuat o anchetă în rândul copiilor cu privire la eficiența sistemului actual de reprezentare a intereselor acestora și a constatat că informațiile oferite copiilor nu sunt suficiente. Administrația a conceput un proiect de revizuire a materialelor sale, care va include contribuțiile copiilor cu experiență în cadrul sistemului.**

* Broșurile scoțiene: www.scotland.gov.uk

** *Getting It Right For Every Child – Children and young people's experiences of advocacy support and participation in the Children's Hearings System: Big Words and Big Tables: (Un tratament corect pentru fiecare copil: experiențele copiilor și adolescenților în cadrul programelor de reprezentare și al participării lor la sistemul de audiere a copiilor: cuvinte mari și mese cuprinzătoare)* www.gov.scot/Publications/2006/04/27142650/0

Dreptul de a fi protejat și dreptul la viață privată

Standardele internaționale acordă o prioritate clară protecției copiilor implicați în procedurile judiciare și, în același timp, încurajează participarea acestora în astfel de proceduri. Pentru a asigura participarea deplină și eficientă a copiilor la procedură și pentru ca aceștia să nu sufere și alte experiențe traumatizante, este important să se asigure un mediu protejat și sigur.

Măsurile de protecție a copiilor există pe tot parcursul procedurilor, pe mai multe niveluri, iar punerea lor în aplicare ar trebui considerată o modalitate-cheie de asigurare a justiției în interesul copilului. Măsurile au însemnătate pentru garantarea dreptului copilului de a fi ascultat și informat fără discriminare, luându-se în considerare interesele sale superioare, care includ măsuri de protecție a vieții sale private. În general, existența unor practici coerente și sistematice, adaptate copilului, care respectă reglementări și orientări clare, crește probabilitatea ca un copil să fie protejat și în siguranță. Cu toate acestea, specialiștii susțin că în anumite domenii este importantă flexibilitatea, astfel încât să își poată adapta abordarea de la caz la caz.

„Evident, niciodată nu poți garanta că acestea [informațiile] vor crea o senzație de securitate; dimpotrivă, ele ar putea produce și mai multă neliniște. Într-un fel, nu ar trebui să ne gândim prea mult la protecția copilului din perspectiva unui adult. Desigur că inevitabil te gândești și la acest aspect la un moment dat, respectiv că e mai importantă funcția de protecție a copilului decât funcția sa ca parte la cauză. [...] Dar, din nou, eu nu cred să se întâmple ceva rău dacă vorbești numai despre caz și despre cum urmează să se desfășoare acesta.” [Finlanda, tutore (alt specialist)]

Constatările anchetei pe teren efectuate de FRA și datele colectate de Comisia Europeană arată că majoritatea statelor membre studiate au depus eforturi semnificative să îi țină pe copiii care participă la procedurile penale departe de pericole și să le protejeze viața privată. Drepturile copiilor de a fi protejați și dreptul la viață privată par a fi cele mai avansate, atât din punct de vedere structural, cât și din punct de vedere procedural. De asemenea, dreptul copiilor la viață privată este reglementat sub diverse forme în dreptul civil.

Ar trebui adoptate o serie de măsuri preventive pentru a-i feri pe copii de anumite abuzuri, precum represaliile, intimidarea și victimizarea secundară. Aceste măsuri sunt deosebit de importante mai ales în situațiile în care copilul este o victimă a violenței domestice sau a abuzurilor comise de îngrijitorii apropiați. De asemenea, viața privată a copilului este grav periclitată atunci când acesta intră în contact cu sistemul judiciar,

mai ales în cazurile care atrag atenția mass-mediei. Având în vedere aceste aspecte, Orientările Consiliului Europei stabilesc o serie de garanții cu scopul de a asigura protecția deplină a vieții private a copiilor. Mass-media nu ar trebui în special să publice informații cu caracter personal referitoare la copii și familiile lor, inclusiv nume, poze, adrese. Ar trebui încurajată utilizarea camerelor video ori de câte ori este audiat sau depune mărturie un copil. În aceste cazuri, ar trebui să fie prezente numai persoanele care sunt direct implicate, iar orice informații furnizate de către copil ar trebui să rămână confidențiale dacă există riscul prejudicierii copilului. În plus, accesul la datele cu caracter personal și transferul acestor date ar trebui să aibă loc numai când acest lucru este absolut necesar, avându-se în vedere interesele superioare ale copilului.

Sisteme de protecție a copilului

- Statele membre trebuie să asigure tratarea copiilor implicați în proceduri judiciare ca persoane având nevoie de protecție specială, cu luarea în considerare a vârstei, maturității, nivelului de înțelegere și a oricăror dificultăți de comunicare ale acestora. Sistemele de protecție a copilului ar trebui să se bazeze pe o abordare integrată și direcționată care să țină seama nu doar de nevoile speciale ale copiilor în general, ci și de orice alte vulnerabilități, precum în cazul copiilor care sunt victime sau martori ai abuzurilor sexuale sau ai actelor de violență domestică, al copiilor cu dizabilități sau al copiilor cu statut de migrant. Aceasta presupune consolidarea unei rețele de profesioniști care se ocupă de cazuri în care sunt implicați copii, persoane cu competențe în domeniul precum protecția și siguranța copilului și care au capacitatea de a ajuta la identificarea oricăror nevoi specifice de protecție. Planificarea politicilor UE ar trebui să se axeze pe furnizarea unor orientări spre sistemele de protecție a copilului eficiente și coordonate.

Practică promițătoare

Protecția identității copiilor în mediul online

În Estonia, documentele judiciare puse la dispoziția publicului (inclusiv pe site-ul instanțelor) nu comunică datele de identificare ale copilului, făcând referire la acesta numai prin intermediul inițialelor sale.

De asemenea, legile franceze privind libertatea presei prevăd protecția victimelor copii prin interdicția de a face publice numele acestora.

Sursa: Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse (1881), Article 39 bis

Instituirea unor garanții procedurale cu scopul de a asigura protecția copilului

- Cadrele legislative naționale prevăd o varietate de măsuri de protecție aplicabile audierilor în instanță care ar trebui considerate esențiale pentru asigurarea unei justiții în interesul copilului. Totuși, aceste măsuri se aplică prea puțin în practică, fiind lăsate în general la latitudinea judecătorilor. Aplicarea anumitor măsuri poate fi restricționată de vârsta sau de rolul copilului în cadrul procedurii, acoperindu-i, de exemplu, atunci când sunt victime, dar nu și când sunt martori. Statele membre ar trebui să instituie o serie de garanții procedurale și să monitorizeze punerea lor în aplicare pentru a se asigura că toți copiii implicați în procedurile judiciare sunt protejați împotriva prejudiciilor, a unor eventuale traume secundare și a divulgării identității lor înaintea, pe parcursul și după încheierea procedurii.
- Printre aceste măsuri de protecție se numără înregistrările video, a căror utilizare ar trebui să devină o practică curentă în cadrul procedurilor penale și opțională în cadrul procedurilor civile. De asemenea, cadrul de judecată ar trebui adaptat pentru reducerea numărului de interogatorii, reglementarea prezenței specialiștilor, asigurarea accesului serviciilor de sprijin și al persoanelor care oferă sprijin constant copiilor pe tot parcursul procedurilor și după încheierea acestora.
- Secțiile de poliție, clădirile instanțelor de judecată și alte spații unde au loc audierile ar trebui să fie dotate cu echipamente de înregistrare funcționale, iar specialiștii ar trebui să fie instruiți în vederea utilizării acestora. Este necesar să se aloce resursele umane și financiare corespunzătoare.
- Viața privată a copiilor implicați în procedurile judiciare ar trebui să fie protejată prin măsuri de protecție a identității, cum ar fi garantarea depozitării în siguranță a înregistrărilor, cu respectarea legislației privind protecția datelor.

- Statele membre ar trebui să adopte măsuri în vederea evitării contactului copilului cu inculpatul (cum ar fi conexiunile video în direct, ecrane care îl protejează pe copil de inculpat sau scoaterea inculpatului din sala de judecată atunci când copilul depune mărturie) nu doar înaintea audierilor, ci și pe parcursul și după încheierea acestora. Statele membre și UE, după caz, ar trebui să asigure un mediu adaptat copilului în toate etapele procedurii și să prevadă amenajarea în toate clădirile instanțelor și ale secțiilor de poliție a unor săli de așteptare corespunzătoare, adaptate copilului, care dispun de intrări separate. Acestea vor fi folosite în mod sistematic pentru a proteja copilul împotriva presupusului făptaș sau a unui membru al familiei cu care copilul se află în conflict, precum și de impactul cu un mediu prea dur în intervalul în care așteaptă să fie audiat.

Practică promițătoare

Prevenirea contactului dintre copil și inculpat

Centrul de sprijin a victimelor Tartumaa (*Tartumaa Ohvriabikeskus*) din Estonia a amenajat o intrare separată în partea din spate a clădirii pentru copiii deosebit de traumatizați. De asemenea, unele săli de judecată din Finlanda au intrări separate, iar în Regatul Unit intrările și sălile de așteptare separate sunt aspecte deosebit de apreciate ale instanțelor de judecată.

Estonia. Intrare separată prin partea din spate a clădirii Centrului de sprijin al victimelor din Tartumaa.

Dreptul de a nu fi discriminat

Orientările Consiliului Europei identifică nediscriminarea, interesele superioare ale copilului, demnitatea și statul de drept ca principii fundamentale ale justiției în interesul copilului. Specialiștii intervievați au afirmat că nediscriminarea este deosebit de importantă pentru copiii cu dizabilități sau de diverse naționalități sau etnii.

În pofida dispozițiilor legale existente privind egalitatea de tratament, respondenții au subliniat existența unor probleme cu privire la copiii aflați în situații vulnerabile, a căror natură variază în funcție de țară. În unele țări, respondenții s-au concentrat pe tratamentul acordat copiilor romi; în altele, pe victimele traficului de ființe umane. În toate cazurile, respondenții au subliniat nevoia de adaptare la nevoile specifice ale copilului și și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu lipsa de pregătire a persoanelor care intră în contact cu copiii și cu accesibilitatea necorespunzătoare a incintei instanței.

„[...] Nu există nicio procedură referitoare la modul de tratare a acelor copii [cu dizabilități] în cadrul sistemului; responsabilitatea se transferă de la unii la alții. [...] Aș spune că, din momentul în care ne confruntăm cu un copil cu astfel de probleme, care are nevoie de diferite părți interesate – asistenți sociali, personal medical, didactic și cu pregătire juridică –, observăm imediat că sistemul dă greș, deoarece nu a fost conceput pentru a avea grijă de acești copii.” (Franța, procuror)

Copiii ar trebui să fie tratați în mod egal în cadrul procedurilor judiciare, fără discriminare pe bază de sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau credință, convingeri politice sau de altă natură, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, dizabilitate, vârstă, orientare sexuală, identitate de gen sau exprimare de gen. Statele membre ar trebui să acorde o atenție specială copiilor aflați în situații deosebit de vulnerabile, cum ar fi copiii care trăiesc în condiții de sărăcie extremă sau copiii migranților care s-au separat de părinții lor.

Garantarea tratamentului egal al tuturor copiilor implicați în procedurile judiciare

- Statele membre și UE, după caz, ar trebui să se asigure că, în cadrul tuturor garanțiilor procedurale relevante, precum și al oricărui servicii care le sunt oferite înaintea, pe parcursul și după încheierea implicării lor în procedurile judiciare, copiii sunt tratați în mod egal. Ar trebui ca tuturor copiilor să le fie disponibile date defalcate pe grupuri de copii (de exemplu, grupul copiilor

aflați în situații în special vulnerabile), referitoare la accesul lor la justiție, pentru a asigura o abordare direcționată și a monitoriza accesibilitatea justiției.

- Respondenții și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu lipsa de competențe în problematica diversității, fapt care poate diminua accesibilitatea serviciilor. Toți specialiștii ar trebui să fie sensibilizați cu privire la diversele vulnerabilități pe care le pot avea copiii și ar trebui fie să delege anumite sarcini experților în domeniu, fie să lucreze împreună cu aceștia în această privință. Ar trebui să se instituie orientări și protocoale care să direcționeze activitatea specialiștilor în cadrul unor asemenea proceduri și care să fie incluse în pachetele de măsuri de protecție și siguranță.
- Respondenții britanici au privit favorabil inițiativa Regatului Unit de a traduce materialele existente adaptate copilului în diferite limbi. Ei au indicat și alte practici pozitive, inclusiv interviuarea fetelor care sunt victime ale abuzurilor sexuale de către polițiștii și orientările procurorilor din Regatul Unit privind modalitățile de interogare a persoanelor cu dizabilități mentale. Statele membre ar trebui să asigure existența unor orientări și dispoziții specifice care să reglementeze și să precizeze modul în care trebuie sprijiniți copiii implicați în procedurile judiciare, inclusiv prin furnizarea de informații adecvate într-o limbă și un format pe care aceștia îl pot înțelege, ținând seama de nevoile de interpretare și de traducere sau de obstacole legate de dizabilități fizice sau de altă natură.
- Statele membre ar trebui să acorde o atenție specială facilitării accesului la justiție și furnizării de asistență judiciară, de reprezentare juridică și de sprijin copiilor aflați în situații deosebit de vulnerabile.

ACTIVITATE FRA

Atenție deosebită acordată ostilității față de copiii cu dizabilități

Ostilitatea direcționată împotriva copiilor cu dizabilități este un aspect în legătură cu care există uriașe lacune de date la nivelul tuturor statelor membre. FRA a conceput un proiect inovator menit să abordeze situații precum raportarea insuficientă a cazurilor de abuz, lipsa sprijinului și gradul scăzut de conștientizare a propriilor drepturi în rândul copiilor cu dizabilități și, de asemenea, să facă o hartă a practicilor de soluționare a acestor probleme.

Obținerea unor informații comparative complete privind legislația, politicile și serviciile disponibile la nivelul UE va ajuta instituțiile UE, statele membre ale UE și societatea civilă să contracareze această ostilitate în mod eficient. Raportul va fi disponibil în 2015.

Pentru mai multe informații, a se vedea: <http://fra.europa.eu/en/project/2012/children-disabilities-targeted-violence-and-hostility>

Principiul intereselor superioare ale copilului

Orientările Consiliului Europei identifică interesele superioare ale copilului ca fiind unul dintre cele patru principii fundamentale ale justiției în interesul copilului.

Cu toate acestea, deși conceptul de interese superioare ale copilului este inclus în cadrul normativ al majorității statelor membre ale UE studiate, majoritatea respondenților l-au perceput ca pe un termen vag și complicat, susceptibil de interpretări, și au sugerat că nu există instrumentele necesare pentru identificarea, evaluarea și raportarea modului în care ar fi putut fi respectate aceste interese. Respondenții au criticat lipsa unei definiții concrete, fapt care, în opinia lor, poate conduce la manipulare, subiectivitate și la luarea unor decizii care nu protejează de fapt drepturile copilului.

„«Interesele superioare ale copilului» în ce sens? În dreptul penal, cel mai important lucru este adevărul, și anume adevărul obiectiv. Pentru copilul care este victimă a unei infracțiuni, acest lucru înseamnă că autorul infracțiunii trebuie pedepsit.” (Bulgaria, judecătore)

Comitetul pentru drepturile copilului¹ subliniază că „modul în care un adult interpretează interesele superioare ale copilului nu poate prevala asupra obligației sale de a respecta toate drepturile copilului în temeiul Convenției. Comitetul reamintește că nu există o ierarhie a drepturilor în cuprinsul Convenției; toate drepturile prevăzute de aceasta sunt în «*interesul superior al copilului*» și niciun drept nu poate fi compromis printr-o interpretare negativă privind interesele superioare ale copilului.”

Pentru a facilita înțelegerea și utilizarea acestui principiu, Comitetul definește șapte elemente care trebuie luate în considerare în evaluarea intereselor superioare ale copilului, și anume: dreptul copiilor de a-și exprima opiniile cu privire la fiecare decizie care îi afectează; identitatea copilului; conservarea mediului familial și menținerea relațiilor; îngrijirea, protecția și siguranța copilului; situația de vulnerabilitate; dreptul la sănătate; și dreptul la educație.

Aplicarea principiului intereselor superioare ale copilului

- Punerea în aplicare a intereselor superioare ale copilului înseamnă exercitarea drepturilor copilului. După cum explică Comitetul pentru drepturile copilului, interesele superioare ale copilului trebuie considerate ca fiind un drept, un principiu și o normă de procedură. Pentru evitarea oricărei interpretări negative sunt necesare criterii juridice clare, care se pare că lipsesc.
- Specialiștii au abordat, de asemenea, problema lipsei instrumentelor pentru identificarea, evaluarea și raportarea modului în care se respectă interesele superioare ale copilului. Prin urmare, dispozițiile legale ar trebui să prevadă includerea obligatorie în textul deciziilor a unei „explicații referitoare la modul în care a fost respectat dreptul în cuprinsul deciziei, aceasta însemnând ce s-a considerat a fi în interesul superior al copilului, pe baza căror criterii s-a fundamentat și cum au fost cântărite interesele superioare ale copilului în raport cu alte considerații”.²

1 Comitetul pentru drepturile copilului (2013), Comentariul general nr. 14 privind dreptul copilului de a i se lua în considerare interesele superioare cu prioritate (articolul 3 alineatul 1), CRC/C/GC/14.

2 *Ibid.*

Formarea specialiștilor

În Orientările Consiliului Europei din 2010³ se precizează cu claritate că, pentru a asigura participarea semnificativă a copiilor, aceștia ar trebui să fie în legătură cu specialiști calificați, care ar trebui să-i informeze, să-i asculte și să-i protejeze.

Acest lucru nu se întâmplă întotdeauna. Nevoia specialiștilor care lucrează cu copiii de a primi formare profesională devine și mai evidentă dacă se are în vedere gradul de sensibilizare scăzut cu privire la Orientările Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului printre specialiștii intervievați. Prin urmare, specialiștii ar trebui să beneficieze de formare cu privire la drepturile și nevoile copiilor, tehnici de comunicare și proceduri adaptate copilului, ținând seama de diferențele de vârstă și de circumstanțele personale.

„Au fost multe situații [...] în care am avut sentimentul că am procedat corect pe baza intuiției mele, însă, bineînțeles, este reconfortant să auzi cum trebuie procedat corect din punct de vedere psihologic, să poți apoi să îți corectezi greșelile și să încerci să respecti aceste orientări puțin. Mi-aș dori să fie mai multe programe de formare, deoarece ele lipsesc cu desăvârșire din învățământul juridic.” (Germania, judecătore de dreptul familiei)

Dintre specialiștii intervievați, aproximativ două treimi au participat la programe de formare; probabilitatea de a beneficia de astfel de programe a fost mai mare în cazul asistenților sociali decât printre membrii profesiei juridice. Deși reglementările juridice din mai multe țări prevăd obligativitatea cursurilor de formare profesională, acestea sunt în general oferite și frecventate în funcție de voința fiecăruia. Există o serie de programe de formare de succes, însă ele nu par a fi deloc disponibile în anumite state membre. Numeroși specialiști au sugerat aducerea unor îmbunătățiri, cum ar fi creșterea numărului de programe de formare privind comunicarea cu copiii destinate judecătorilor și a numărului de programe de formare în domeniul juridic destinate asistenților sociali. Specialiștii au declarat, de asemenea, că reușita tehnicilor judiciare aplicate în lucrul cu copiii depinde de un număr de factori, printre care personalitatea, creșterea copilului și cooperarea.

„Nu ar trebui să permitem ca un caz să eșueze din cauza incompetenței și a lipsei de experiență a anchetatorilor, a procurorilor, a polițiștilor de investigație și/sau a judecătorilor sau a autorităților de aplicare a legii în general, când acesta ar fi putut fi soluționat de un specialist cu experiență. La un moment dat, oamenii ajung să fie dezamăgiți de sistemul judiciar. Care este problema? Problema constă în lipsa de instruire a acestor funcționari și a noastră, a statului, în general. Este vorba despre competența noastră.” (Bulgaria, judecător)

Mulți consideră că toate sectoarele de activitate din sistemul judiciar pentru minori se confruntă cu lipsa specializării și a formării adecvate în ce privește lucrul cu copiii. Respondenții consideră că membrii profesiei juridice ar avea de câștigat de pe urma unor programe de formare privind modul în care trebuie să interacționeze cu copiii, iar asistenții sociali ar avea de câștigat de pe urma unor programe de formare în domeniul legislației privind drepturile copilului.

Formare generală și la locul de muncă pentru toți specialiștii care intră în contact cu copiii

- Statele membre ale UE, precum și asociațiile profesionale din Europa ar trebui să se asigure că specialiștii care lucrează cu copii au urmat cursuri obligatorii adecvate de formare cu privire la drepturile copilului, comunicarea cu copiii și legislația privind drepturile copilului. Aici sunt incluși nu doar judecătorii și procurorii, ci și lucrătorii din prima linie, cum ar fi polițiștii și personalul instanțelor de judecată.
- Cursurile de formare ar trebui organizate la nivel național, cu programe de învățământ armonizate, astfel încât să ofere șanse egale la instruire în rândul specialiștilor și să evite tratamentul inegal al copiilor în funcție de locul unde trăiesc. Ar trebui să se încurajeze schimbul de practici promițătoare între statele membre și în interiorul aceluiași stat membru, precum și crearea de module de formare la nivelul UE.
- Cursurile de formare ar trebui să fie însoțite de activități de supervizare și de schimb multidisciplinar de practici în rândul specialiștilor.

³ Consiliul Europei (2010), *Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului*, secțiunea IV A 4, 5.

Practică promițătoare

Formarea polițiștilor în ceea ce privește interogarea copiilor

Finlanda oferă un program de formare interdisciplinar cu durata de un an pentru specialiștii din poliție și din domeniul sănătății care audiază copii. Programul este organizat de Consiliul Național Polițienesc și de Centrul de Psihiatrie Criminalistică. Majoritatea polițiștilor și a psihologilor care lucrează în sectorul judiciar penal au urmat acest curs și în general sunt de acord că acesta a dus la o adaptare la nevoile copilului pe parcursul procesului de audiere preliminară.

În mod similar, în Croația, polițiștii au obligația de a participa la un program de formare cu durata de trei luni organizat de Ministerul Afacerilor Interne. La încheierea programului, polițiștii primesc un certificat și sunt autorizați să semneze rapoartele poliției în cauzele care implică copii.

Cooperarea multidisciplinară

Standarde internaționale precum Orientările Consiliului Europei fac apel la consolidarea cooperării profesionale interdisciplinare, în vederea simplificării procedurilor și a procesului de luare a deciziilor.

„Se lucrează în cadrul unui sistem bazat atât pe confruntare, cât și pe colaborare. Nu cunosc niciun practician în domeniul dreptului de aici care să nu lucreze în acest gen de context. Este bazat pe colaborare.” (Regatul Unit, asistent social)

Cooperarea multi- și interdisciplinară se poate face sub multe forme. Ea se poate referi la forme generale de cooperare, care fac parte dintr-o abordare fundamentală a procedurilor sau care au legătură cu cazuri specifice. De asemenea, ea se poate manifesta la nivelul multor coordonate: în interiorul unui grup profesional sau între grupuri profesionale diferite (cum ar fi conlucrarea dintre asistenții sociali și specialiștii în domeniul juridic), în interiorul unor sectoare judiciare diferite sau între acestea (cum ar fi mai buna coordonare între procedurile civile și cele penale) sau o combinație între acestea două (cum ar fi judecătorii și asistenții sociali care fac

schimb de bune practici sau lucrează în cauze care vizează copii implicați atât în proceduri civile, cât și în proceduri penale).

O serie de țări au instituit acorduri sau protocoale oficiale cu scopul de a încuraja cooperarea profesională. Totuși, majoritatea demersurilor de cooperare multidisciplinară se întreprind la nivel neoficial, fiind bazate pe rețele și conexiuni personale. Respondenții au raportat exemple de succese și eșecuri atât în cadrul sistemelor oficiale de cooperare multidisciplinară, cât și al celor neoficiale, nefiind limpede care sistem este mai avantajos. În pofida succeselor înregistrate, aceste sisteme lipsesc din majoritatea statelor membre ale UE.

„Lucrez în domenii diferite. Este complicat, iar a lucra multidisciplinar nu e ceva cu care te naști. Cu cât participăm la mai multe programe de formare multidisciplinară, cu atât mai mult vom putea lucra în acest fel.” (Franța, membră ONG)

În opinia respondenților, este foarte important ca diverșii specialiști implicați să se coordoneze și să coopereze pe parcursul procedurilor, pentru a asigura că sistemul judiciar este în interesul copilului prin reducerea numărului de audieri, scăderea duratei procedurilor, comunicarea unor informații coerente copiilor și protejarea modurilor în care sunt audiați copiii. În acest mod, copiii vor fi mai bine pregătiți, informați, protejați și sprijiniți.

Cooperarea în vederea obținerii celor mai bune practici și rezultate

- Statele membre ale UE și asociațiile profesionale naționale și europene ar trebui să promoveze cooperarea instituțională și o abordare multidisciplinară, asigurând finanțarea pentru cursurile de formare aferente.
- Respondenții sunt de părere că lipsesc mecanismele de coordonare profesională necesare pentru promovarea unei abordări multidisciplinare, ceea ce înseamnă că nu se armonizează practicile, iar procedurile se tergiversează. Statele membre ale UE și UE, după caz, ar trebui să asigure instituirea unor astfel de mecanisme. De asemenea, ar trebui promovate proceduri operaționale între specialiști, cu scopul de a stimula cooperarea.

Practici promițătoare

Coordonarea investigațiilor civile și penale

Modelul München (*Münchner Modell*) din Germania stabilește orientări în vederea coordonării investigațiilor civile și penale cu scopul de a evita audierea copilului de mai multe ori, în special în cauzele de violență domestică și abuz sexual. Modelul obligă la înregistrarea video a audierii, care se transmite ulterior serviciilor de protecția copilului și anchetatorilor. Intenția este ca, printr-o strânsă cooperare și prin furnizarea imediată de informații tuturor părților la procedură (avocați, serviciile de protecția copilului, experți, reprezentanți legali ai copilului), să ajute părinții să găsească o soluție privind problemele de încredințare sau drept de vizită.

Înființarea unor unități multidisciplinare specializate pentru copiii victime

În Franța au fost înființate aproximativ 50 de unități multidisciplinare, medicale și judiciare, în spitale de pe tot teritoriul țării (*Unités d'Accueil Médico-Judiciaires*) pentru a facilita derularea procedurii penale. Deseori, aceste unități pun în contact familiile și copiii cu ONG-uri specializate în sprijinirea victimelor la fața locului, imediat după efectuarea examinărilor. Tot aici se efectuează atât audierea copilului, cât și examinările medicale și psihologice. Aceste programe centralizate asigură derularea interogatoriilor și a examinărilor într-un mediu adaptat copilului și simplifică procesul, evitând întârzierile nejustificate și examinările multiple.

În fiecare an, mii de copii iau parte la proceduri judiciare civile și penale, ca urmare a divorțului părinților sau în calitate de victime sau martori ai unor infracțiuni. Aceste proceduri pot fi stresante pentru oricine. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a investigat în ce măsură sunt respectate drepturile copiilor în cadrul acestor proceduri. Constatările anchetei pe teren a FRA, bazată pe interviuri cu specialiști și copii, arată că mai sunt încă multe de făcut pentru a transforma sistemul judiciar într-unul în interesul copilului, pe tot teritoriul Uniunii Europene (UE). Deși toate statele membre ale UE și-au luat angajamentul de a se asigura că interesele superioare ale copiilor vor fi considerate o prioritate absolută în cadrul oricărei acțiuni care îi afectează, drepturile acestora de a fi ascultați, de a fi informați, de a fi protejați și de a nu fi discriminați nu sunt întotdeauna respectate în practică. Din acest motiv, UE promovează *Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului*, adoptate în anul 2010, cu scopul de a ajuta statele membre să îmbunătățească protecția acordată copiilor în cadrul sistemelor lor judiciare și să sporească participarea semnificativă a acestora, fapt care va avea ca efect îmbunătățirea calității actului de justiție.

Informații suplimentare:

Următoarele publicații ale FRA oferă informații suplimentare cu privire la drepturile copilului.

- *Mapping child protection systems in the EU (2014)*, <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection>.
- *Guardianship for children deprived of parental care (2014)*, manual, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship>.
- *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013 (2014)*, raport anual, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013>.
- *Fundamental Rights Conference 2010: ensuring justice and protection for all children (2011)*, document de ședință, <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/fundamental-rights-conference-2010-ensuring-justice-and-protection-all-children>.
- *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in European Union (2010)*, <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/developing-indicators-protection-respect-and-promotion-rights-child-european-union>.

Pentru o imagine de ansamblu asupra activităților desfășurate de FRA cu privire la drepturile copilului, a se vedea: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Oficiul pentru Publicații

© Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2015
Ilustrații: © FRA

FRA – AGENȚIA PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austria
tel. +43 158030-0 – fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9239-769-2, doi:10.2811/580475
PDF: ISBN 978-92-9239-767-8, doi:10.2811/160365